

restauratie integratie
mechelen

RIMNieuws

Nummer 47 – 4de kwartaal 1999

Driemaandelijks tijdschrift - Afgiftekantoor Mechelen 1 -
V.U. Frans Geys, Hoveniersstraat 16, 2800 Mechelen

Colophon

RIMNieuws is het driemaandelijks orgaan van Restauratie Integratie Mechelen v.z.w. ("RIM").

Layout: Peter Van den Bossche

Fotografie: Jef Van Ransbeeck (30-31)

Abonnementen op RIMNieuws kunnen onderschreven worden door storting van 350 F op rekening 320-4195088-05 van Restauratie Integratie Mechelen.

Indien het adresetiket voorzien is van een kleurcode, is uw abonnementsgeld voor het lopende jaar nog niet voldaan. Gelieve dit dan zo spoedig mogelijk te storten om ook in de toekomst RIMNieuws te blijven ontvangen.

Inlichtingen: RIM, p/a Patrick Egels, Vekestraat 8, 2800 Mechelen (015/412708)

Email: RIM@lhoon.com

Bezoek ook de RIM website: <http://www.lhoon.com/RIM/index.html>

Wet van 08/12/92 ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer: de gegevens aangaande de RIM-leden zijn opgeslagen in het bestand beheerd door RIM v.z.w., en worden slechts gebruikt voor interne administratieve doeleinden. Het ledenbestand van RIM v.z.w. wordt niet aan derden medegedeeld. Als U wil kennis nemen van de gegevens over uw persoon in ons bestand, kan dit mits eenvoudige schriftelijke aanvraag (een kopie van uw identiteitskaart insluiten) aan RIM v.z.w., Dageraad straat 45, 2800 Mechelen. Indien zou blijken dat onze bestanden onjuiste gegevens bevatten, zullen deze op uw aanvraag worden aangepast.

Editoriaal

Als de weg naar de hel inderdaad geplaveid is met goede voornemens, dan is hij vast héél lang, want hoewel wij ijverig kasseien blijven aanslepen, ruiken we nog altijd geen zwaveldampen. Onze meest recente glimmende plavuis was de plechtige belofte in nummer 3 van 99 dat uw volgende RIMNieuws beslist nog na gebruik tot feestelijk millenniumhoedje zou kunnen worden gerecycleerd. Maar we zijn er weer eens in geslaagd om het laatste nummer van het jaar te verspreiden lang nadat zelfs de meest volhardende ouwe snoepers geen natte nieuwjaarszoenen op argeloze wangen meer durven te drukken. En toch krijgt u er nog eentje van ons: smak!!!

Deze keer beloven we wijselijk niets, maar de kans is groot dat nummer één van 2000 nog vóór de klokken arriveert. En met klokken bedoelen we geen gezellig kleppende *jingle bells*, maar wel de bronzen joekels die al chocolade-eieren in tuinen plachten te droppen in de tijd toen de heren nog rustig en reglementair op straat konden plassen.

Helaas, wat er in Mechelen nog restte van laatstgenoemd somtijds onwelriekend stukje stadscultuur is ons recentelijk op wrede wijze ontruikt ter hoogte van de Keizerstraat. Deze laffe aanval op de mannelijke trots is zodanig op onze Marc z'n water geslagen dat hij zich als een volleerd pissij-nenduikelaar op het latrinaire gebeuren heeft gestort.

En zo hebben we er weer een facet van het openbare leven bij om een boompje over op te zetten tijdens de (zomer)wandelingen van Mechelenbinnenstebuiten, die ook ditmaal schaamteloos doch kritisch inspelen op de *hype* van het jaar.

Maak alvast uw keuze uit het ruime aanbod. We weten immers dat we met u overal kunnen komen zonder in affronten te vallen: dat is eens te meer bewezen toen we onlangs te gast waren in 't VKW Huys.

Tot ziens, dus, en nogmaals sorry voor het uitblijven van deze nieuwsbrief.

Kristin Van Ransbeeck

La Guerre des Urinoirs

(iets om op uw gemak te lezen)

"La guerre des urinoirs": een vergeten hoofdstuk in onze geschiedenis, maar zo tekenend voor een tijd en zijn mentaliteit. Mechelen had tot voor kort nog één getuige van dit merkwaardig fenomeen over. En juist dat laatste stukje herinnering is, zonder dat er ook maar een haan naar gekraaid heeft, met de grond gelijk gemaakt. Waarover heb ik het, dames en heren? Inderdaad, het pissijn in de Keizerstraat vlak naast de Stadsschouwburg.

Velen zullen nu de wenkbrauwen fronsen en zich afvragen waarom je je om een vuil en stinkend iets nu zo druk hoeft te maken. Gewoonweg omdat het onlosmakelijk verbonden is met onze cultuurgeschiedenis. Laten we even teruggaan in de tijd. Tot zo'n 200 jaar geleden was het de gewoonste zaak van de wereld dat als men even dringend moest, men het gewoon ter plaatse deed. Even je broek laten zakken of je rokken omhoog en de verlossing was nabij. Kortom, onze voorouders plasten en poepten er maar op los: tegen een boom, tegen een muurtje, in een donker steegje, enzovoort. Op dat vlak kenden zij geen schaamtegevoel. Sommige volkse straatnamen uit het verleden herinneren hieraan. Zo had je in Brussel ondermeer het Pisstrotje, Voeuil Strotje en het Schaaitstrotje. Het laatste werd later voor de officiële straatnaam eufemistisch vertaald als Sale ruelle.

In Mechelen was het niet anders. De naam Stadsheimelijkheid (pleintje aan de Katelijnestraat) verwijst naar openbare latrines op die plaats. En wel met waterspoe-ling, want eronderdoor liep vroeger de Hairgracht. Ook de zusters van Bethaniën (Schoutetstraat) maakten op deze wijze gebruik van hetzelfde vlietje dat hun klooster

begrenste. Zij het niet zonder problemen, getuige hun verzoek uit 1615 aan de stedelijke overheid: "(...) hoe dat sijlieden daghelijckx sijn bevindende veele ende diversche lichtveerdige personen ende gheselschappen, met schepen comen vaeren op de revier den Liergracht genaempt, loopende midden door den (...) clooster (...). De selve personen ende gheselschappen, soo spelende op instrumenten ende oyck snachts ende daghe singhende schuvile ende onnutte liedekens, daer deur de religieusen (...) grootelijck worden ghescandaliseert. Jae, dat meer is, nemen de schurren cloitpijpen, ende onder dexel van naer muschen ende andere voghelen te schieten, schieten in de heymlijkheden desselffs convente, hooch over de revire hanghende. Uyt alles welcke inconvenienten ende meer andere onnuttigheden hier te langhe te deduceren, alsoo sijn voortspruytende veele ende diversche schan-daelen onder de religieusen, (...) te accorderen (...) het revier te maghen sluyten, boven aende Loesbrugghen inde kerckhofstraete, ende beneden aende brugghen gheleghen aen thoff van Tongerlo (...)"

Naast deze bede om de kuisheid van de nonnen te bewaken, werd er meermaals door de stadsmagistraat ingegrepen om de stad rein te krijgen. Een mooi voorbeeld hiervan een Mechelse ordonnantie van 1469 "(...) dat nyemandt geirloft zijn en sal (...) zijn gevoegh te moghen doene oft diergelijcke vuyligheyd uyt te gieten oft te dragene op de kerckhoven ofte aen eenige kerck-mueren (...), voer yemandts anders erfelicheit oft op de straete (...)". Deze verordeningen werden in de loop van de eeuwen veelvuldig herhaald. Het wijst erop dat het niet zo eenvoudig is om gewoontes en zeden te wijzigen.

Voorals mannen waren hardleers. Zij hebben nu eenmaal het privilege van het recht op te doen. Hoekjes waren en zijn nu nog steeds zeer aantrekkelijk voor hen. Sommige waren

De vespasienne aan de Stadsschouwburg diende tegelijkertijd als reclamezuil. Het moet geen aangenaam karweitje geweest zijn om de affiches aan te plakken.

Vroeger was er op het pleintje voor de St-Janskerk een pissijn te vinden. De constructie was eenvoudig. Vier heren konden tegelijk hun 'commiske' doen. Rondom zorgde een scherm voor afscherming. Het geheel was bekroond met een lantaarn.

meer geliefd dan andere, wat voor de nodige stankhinder zorgde. Om die ongenode gasten te weren, was het afsluiten met een hek een probaat middel. Het hekwerk rond de Sint Romboutskerk aan het Nieuwwerk is daar een mooi voorbeeld van. Beter was het hoekje op te vullen met één of ander aanbouwsel, zodat de wateraar letterlijk uit de hoek gedrumd werd. Dit kan je bijvoorbeeld zien naast het vooruitspringende huis nummer tien in de Twaalf Apostelenstraat. Wees echter snel, ook deze (aan)bouwsels zijn met uitsterven bedreigd.

Wat men vooral niet uit het oog mag verliezen, is dat wat nu als een afvalproduct beschouwd wordt, vroeger een waarde had. Feces werden ingezameld en verkocht als mest. Urine werd opgehaald door piskruiers en gebruikt als grondstof voor het bewerken van leder en wol. Dat het wolleambt en de leerlooiers zich ten noordoosten/oosten van onze stad bevonden is trouwens niet toevallig. De overheersende windrichting zorgde ervoor dat de stankhinder voor de rest van de stad geminimaliseerd werd. Kortom, recyclage is zeker geen hedendaags begrip. Je kon er toen net als nu strontrijk van worden.

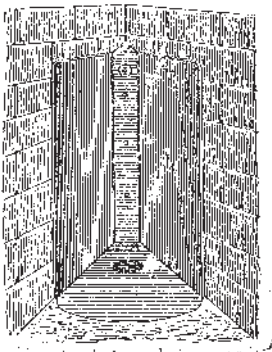
Het was evenwel zo dat niet iedereen in die tijd zich aan die onbeschaamdheid bezondigde. Bij de hogere klassen was het zeker tegen elke welvoegelijkheidsregel om zich zo in het openbaar bloot te geven. En in hun spoor volgde de burgerij. Toch is er een lange evolutie aan vooraf gegaan. Wie herinnert zich niet het verhaal dat de Zonnekoning zijn audiëntie hield terwijl hij ongeneerd op de pot zat? Maar honderd jaar later was dat not done. Interessant in dit verband is de studie van etiquetteboekjes. Over zaken waar Erasmus nog uitvoerig kon spreken, ging men in de loop der eeuwen steeds meer zwijgen. Langzamerhand ontken- de men, dat de mens aan natuurlijke behoeften onderwor-

pen was. Je moet voor jezelf maar eens proberen bepaalde woorden in de mond te nemen en hardop uit te spreken zonder dat het schaamrood naar je wangen stijgt. In de burgerlijke negentiende eeuw bereikte de verpreutsing haar hoogtepunt. Maar aan de andere kant won de wetenschap terrein. Hygiëne en lichaamscultuur werden herontdekt. Wassen en baden werden opnieuw populair. Als je iets betekende in die tijd ging je kuren. De ontwikkeling van Oostende als kuuroord, de Kneippkuur, de reformbeweging, badhuizen, enzovoort dateren uit die tijd. Dit alles mondde uiteindelijk uit in een watercloset en een badkamer in het modern burgerhuis.

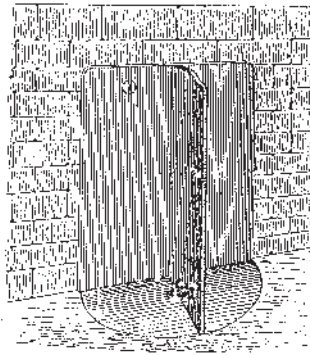
Verpreutsing en hygiëne leidden tot het bannen van het zijn gevoeg doen in alle openbaarheid. En deze keer was het menens. In navolging van Parijs werden er in Brussel reglementen hiertegen uitgevaardigd. Zo decreteerde het gemeenteraadsbesluit van 1827 dat het voortaan "iedereen, zonder onderscheid, verboden is, om in de straten en op openbare plaatsen, op kaaien en oude kerkhoven, op de stoepen, in de galerijen en de rondgangen van schouwburgen, elke handeling te verrichten die door haar ongepastheid bij de mensen aanstoot zou kunnen geven, hen stankoverlast zou kunnen bezorgen of hun wandeling bederven". Omdat reglementen alleen niet veel zoden aan de dijk brengen, kwam nog een andere Parijse mode overgewaaid, namelijk het plaatsen van vespasiennes (1845), in onze contreien gemeenzaam onder naam pissijnen gekend. Dit ging niet zonder problemen. Van meet af werd er door het publiek geprotesteerd, met de brouwers en herbergiers op kop. Een stukje uit de roman *Clochemerle* (1934) van Gabriël Chevalier spreekt boekdelen. Hoewel het over het plattelandsdorpje *Clochemerle-en-Beaujolois* gaat dat in 1923 opgeschrikt wordt door een uit de hand gelopen dispuut over de installatie van een publiek urinoir, schetst het

heel goed de mentaliteit. "Mannen die van vader op zoon tegen muren en versterkingen hadden geplast, waar en wanneer het hen uitkwam, met een milde blaasinhoud in de hand gewerkt door de wijn van Clochemerle, een wijn waarvan men zegt dat hij uitstekend is voor de nieren. Zulke mannen zouden niet bereid zijn terug te vallen op een vaste plaats. Verstoken van de prettige dingen in het leven zoals de grilletjes om een bladluis met een goed gerichte straal te verjagen, om een blad los te pissen, om mieren te verdrinken of om een spin in haar net achterna te zitten. Op het platteland, waar ontspanning schaars is, moet men elk verzet aangrijpen. Bovendien moet men rekening houden met het mannelijk privilege om het staande te doen, openlijk en fiks, wat het gezag tegenover vrouwen onderstreept. En het is goed hen voortdurend te wijzen op hun minderwaardigheden, opdat ze hun bijtende tongen zouden minderen en hun op de zenuwen werkend gekibbel zouden temperen".

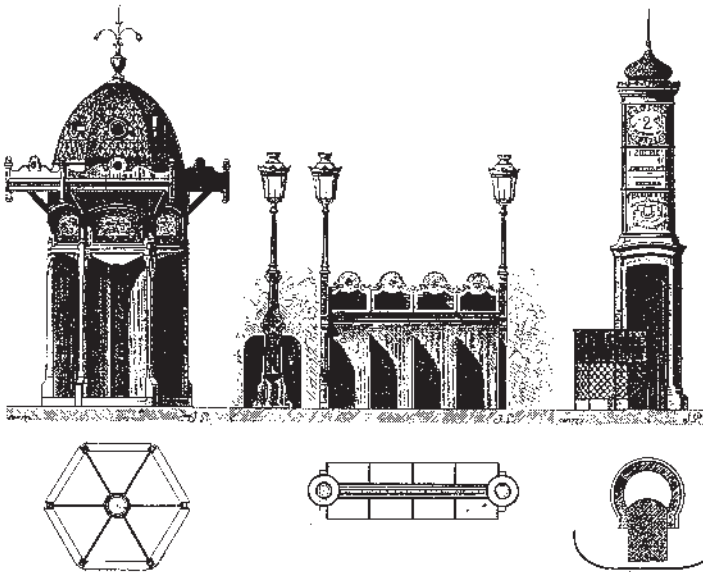
Ondanks het protest en de inbreuk op het "mannelijk privilege" was de opgang van de vespasienne niet te stuiten. Door een veranderde mentaliteit waarbij hygiëne, afvalver-

Urinoir d'angle

Urinoir mural à 2 faces

werking, het schoon houden van straten en pleinen, huizen en openbare gebouwen voorop stonden, verwierven urinoirs een vaste plaats in het stadsbeeld. Het laatste kwart van de negentiende eeuw betekende een hoogtepunt. Urbanisten toverden de stad om tot een plaats waar geflaaneerd en gekuierd werd. Hier was geen plaats voor sanitaire stops. Fraai geconcepioneerde monumenten moesten de (mannelijke) passant discreet de nodige ruimte bieden. Het urinoir werd een prestigeobject. Het plaatsen ervan werd de inzet van de kiesstrijd. Iedereen wou er één hebben in zijn straat en de politicus die er één beloofde, reef stemmen binnen. "La guerre des urinoirs" was ingezet. Ook voor Mechelen gold dit. Uit de literatuur blijkt dat de meeste urinoirs tijdens die periode geplaatst werden. En net zoals elders was het de inzet in de politieke strijd. Zo is er bijvoorbeeld het verhaal van vier schuivers (spotnaam voor de liberalen) die het pissen in de Reuzenstraat, dat pas door

het katholiek stadsbestuur geplaatst was, hadden afgerukt en weggesleurd tot in de Bafferstraat. Ondertussen zongen zij "Hoe rap om zeep", waarmee ze zowel het pissijn als hun politieke tegenstanders bedoelden. Verder brononderzoek zal wellicht nog heel wat meer pittige details opleveren.

Tot 1905 bleef de vrouw van heel dit gebeuren uitgesloten. In Parijs opent de Société des lavatoires souterraines op de Place de Madeleine een ondergronds openbaar toilet. Niet alleen mannen, maar ook vrouwen konden er terecht. Het was de aanzet tot een vrouwvriendelijker beleid. Toch bleven openbare voorzieningen voor vrouwen eerder sporadisch. Tegelijk met de introductie van de urinoirs werden de horeca-exploitanten van overheidswege verplicht voor hun klanten te voorzien in de nodige sanitaire faciliteiten. Daarnaast werden in openbare gebouwen semi-publieke toiletten gebouwd. Sinds de jaren vijftig van deze eeuw wordt het urinoir meer en meer als hinderlijk gezien. Gebrek aan onderhoud leidt tot stankhinder en verval. Daarnaast verliest de stad steeds meer haar residentiële karakter. De vespasienne verliest meer en meer haar vroegere glans. Deze evolutie is ook in Mechelen zichtbaar. De urinoirs verdwijnen één voor één. Tot voor kort was er slechts één meer over, namelijk in de Keizerstraat. Dat dit exemplaar naast de Stadsschouwburg gelegen was, is niet verwonderlijk. Het is een plaats met heel veel voetgangersverkeer.

Maar het kan ook anders. In Nederland behoren vespasienes tot het straatmeubilair en verdienen ze als zodanig bescherming. Een mooi voorbeeld hiervan biedt de website van de stad Amsterdam. De "krul" (= naam voor de Amsterdamse vespasienne) maakt deel uit van het Amsterdams monumentenbestand. Op de site worden

enkele voorbeelden gegeven. Het eerste ontwerp van de "krul" dateert van 1880. Maar al gauw stortten gerenommeerde architecten zich erop om hun eigen urinoir te ontwerpen. Het mooiste voorbeeld hiervan is het urinoir in Amsterdamse School-stijl op de Oudezijdse Voorburgwal. Het pissijn dateert van 1926 en is bekroond met een beeldhouwwerk van Hildo Krop.

Vlaanderen heeft nog een lange weg te gaan. Straatmeubilair geniet geen bescherming. Toch zijn het juist die elementen die mee het straatbeeld bepalen. Banken, vuilnisbakken, straatverlichting, postbussen, en ja, ook urinoirs maken het aangenaam om door de stad te kuieren en er te vertoeven. En wat die stankhinder van pissijnen betreft, onderhoud doet wonderen.

Marc Rubben.

Wil je meer weten over dit onderwerp, lees dan:

LAMARCQ, D. Het latrinaire gebeuren. De geschiedenis van het W.C. Gent, 1993.

RODING, J. Schoon en net: hygiëne in woning en stad. De cultuurgeschiedenis van bad en toilet. Architectuur en Stedebouw, VIII. 's-Gravenhage, 1986.

VELLE, K. Lichaam en hygiëne. Naar de wortels van de huidige gezondheidskultuur. Gent-Leuven, 1984.

Websites:

www.bmz.amsterdam.nl/adam/nl/meubilair.html ‡ straatmeubilair

www.bmz.amsterdam.nl/adam/nl/aschool.html ‡ Amsterdamse School

Programma 2000

MECHELENBINNENSTEBUITEN

Het programma van Mechelenbinnenstebuiten voor het jaar 2000 bestaat uit drie gehelen. Omdat 2000 het Keizer-Kareljaar is, treden we in juni in de voetsporen van de Keizer. Tijdens de zomerwandelingen blikken we aan de hand van enkele centrale thema's vooruit en terug op de stedelijke ontwikkeling van Mechelen. In het najaar starten we met een reeks architectuurtoers, die hun vervolg zullen krijgen in 2001.

In de voetsporen van de Keizer

Er is naar aanleiding van dit jubileumjaar natuurlijk al heel veel verteld en geschreven over Keizer Karel en zijn tijd. Toch denken we dat we met Mechelenbinnenstebuiten nog een interessante bijdrage kunnen leveren. We gaan immers enkele minder besproken aspecten van zijn tijd toelichten en een aantal verrassende plekjes in Mechelen opzoeken. We besteden ruim aandacht aan de ruimere maatschappelijke context van de periode en aan de wijze waarop het relevante erfgoed tot ons is gekomen.

7 en 11 juni: WERKEN AAN WEELDE

In deze wandeling hebben we het over de sociaal-economische onderbouw en de bestuurlijke organisatie van de stad in de tijd van Keizer Karel. Het is geen toeval dat de jonge Karel van Luxemburg in Mechelen werd opgevoed aan het hof van zijn tante, landvoogdes Margaretha van Oostenrijk. De Dijlestad was reeds in 1473 door Karels overgrootvader

Karel de Stoute uitgekozen als feitelijke hoofdstad van 'de landen van derwaarts over', de Bourgondische Nederlanden. De voordien rondreizende Grote Raad kreeg in Mechelen een vaste stek door de installatie van het 'Parlement van Mechelen', het opperste gerechtshof. Ook de Rekenkamer, de hoogste financiële instelling, werd te Mechelen gevestigd. Daarmee realiseerde Karel de Stoute één van de grote Bourgondische dromen, namelijk het concreet in werking stellen van centrale besturen voor alle staatjes van het Bourgondische rijk.

Voor instellingen met een zo groot prestige kiest men geen derderangsstad uit. Mechelen had zich sinds de dertiende eeuw ontwikkeld tot een belangrijke textielstad. Het Mechelse laken was internationaal vermaard. De 'bellaert' was een duur kwaliteitslaken waarmee luxekleding in heel Europa werd vervaardigd. Mechelen beheerste met haar rivierhaven de handel op het hele hinterland van de Schelde. In de vijftiende eeuw verkeerde de 'draperie', in feite de toenmalige zware industrie, in een diepe crisis, vooral door de concurrentie van de 'lage-loongebieden'. De stad Mechelen schatte de problemen goed in en schakelde over naar luxenijverheden: beeldsnij kunst, albastbewerking, edelsmeedkunst, koper-, brons- en tinbewerking en vooral de bouwnijverheid. In een dergelijke stad kwamen belangrijke edellieden, hoge ambtenaren en raadsleden voldoende aan hun trekken om hun rijke levenswandel luxueus en pronkerig in te kleden. Op de wandeling besteden we aandacht aan de toenmalige arbeidsorganisatie, de voedselvoorziening, de sociale verhoudingen, het bestuur en de ruimtelijke geledingen van de nijvere stad. We concentreren ons vooral op de oude Dijlehaven en de (nu overwelfde) vlietjes. Naast de gaaf bewaarde stratenstructuur telt Mechelen nog heel wat materiële getuigen van dat verhaal: twee gotische bruggen, grote 'stenen' van militaire

en/of commerciële betekenis, een reeks unieke houten gevels, patriciërshuizen, huizen van gilden en ambachten. Ruim voldoende voor een evocatie van het dagelijkse leven van toen.

21 en 25 juni: BESTUREN IN WEELDE

Hiermee breien we een vervolg aan de vorige wandeling. Alles was in Mechelen anno 1500 voorhanden om het de 'groten der aarde' naar de zin te maken. Vooral de adviseurs van Margaretha en de raadslieden van de Grote Raad, die de residentieplicht hadden, wilden in weelde leven. Mechelen moet in die tijd wel één grote bouwwerf geweest zijn. Voornamelijk op stadskosten werden prachtige paleizen in een mengvorm van laatgotiek en Vlaamse renaissance gebouwd, vaak voorzien van imposante huistorens. Het vermaarde bouwmeestersgeslacht Keldermans opereerde vanuit Mechelen. Zij bepaalden het uitzicht van de laatgotische architectuur overal in de Nederlanden. Midden deze wereld van hoven en paleizen en een indrukwekkend en luxueus hofleven is Karel van Luxemburg opgegroeid. Mechelen was niet alleen een politiek centrum, maar vooral een trefpunt van humanisten, wetenschappers en kunstenaars.

We wandelen langs het Parlement van Mechelen en het paleis van de Grote Raad, langs de paleizen van Margaretha van York en Margaretha van Oostenrijk, we zoeken naar de ridders van het Gulden Vlies in de Sint-Romboutskathedraal en naar de machthebbers van weleer bij de refugiehuizen van de abdijen van Tongerlo en Sint-Truiden en bij de hoven van Hendrik III van Nassau, Antoon de Lalaing, Hiëronymus van Busleyden en Jean Carondelet. In dit unieke kader zijn er destijds beslissingen van internationaal belang genomen. We proberen het kader

te schetsen waarin dat gebeurde. Ook trachten we te achterhalen wat nog authentiek is aan dit erfgoed en wat latere restauratie- en verheerlijkingscampagnes hebben teweeggebracht.

Spiegels van het jaar 2000

Ronde data doen altijd zin krijgen om terug te kijken op wat voorafgaat en om vooruit te kijken op wat de toekomst brengen zal. In die zin is 2000 een magisch jaar. Voorbij de opgeklopte euforie maken we van de gelegenheid gebruik om onze spiegels op de juiste plaats te zetten.

12 en 16 juli: ZICHT OP DE STAD

Een inleiding. Het stadsbeeld van Mechelen is sterk gevarieerd. Het gebouwde erfgoed, het geheel van straten en pleinen en de natuurlijke structuur hebben in de loop der eeuwen verregaande wijzigingen ondergaan. In de stad kwamen de meest diverse menselijke activiteiten tot stand. Als gevolg daarvan ontwikkelde de stad zich tot een uiterst fijnmazige en boeiende leefruimte. De stad roept dan ook permanent vragen op, waarop meestal geen exacte antwoorden kunnen worden gegeven. Tijdens de eerste zomerwandeling lopen we met verwondering door onze straten en trachten we de juiste vragen te stellen. We lopen vrij snel door een groot deel van de binnenstad. We wijzen op de typisch stedelijke afwisseling van het straatbeeld en op tal van merkwaardigheden. We verkennen de stad en leiden de thema's in die op de volgende wandelingen zullen worden behandeld.

19 en 23 juli: HANDEL

De kleinhandel heeft het vandaag niet gemakkelijk in het stadscentrum. De concurrentie van de baanwinkels, parkeerproblemen, het rijke aanbod aan winkels in de omliggende gemeenten, het onveiligheidsgevoel ... Waar liggen de oorzaken? Is de kleinhandel in de stad op sterven na dood? Of komt er toch een kentering? Zonder de drukke activiteit van handelaars zou de stad nooit bestaan hebben. Het belang van de ligging aan het kruispunt van handelswegen is meer dan een legende uit versleten handboeken. Hoe werd de handel in een ver verleden georganiseerd? Hoe werd Mechelen een geliefde winkelstad? Wat zijn de oorzaken van de achteruitgang en welke initiatieven bestaan er om tot oplossingen te komen? Mechelen van marktkramer tot Euroshopping.

26 en 30 juli: ARBEID

Zonder geschikte infrastructuur is er geen handel mogelijk en kunnen de stadsbewoners niet voorzien in hun materiële behoeften. Zonder productie van grondstoffen, levensmiddelen en luxegoederen is er geen export mogelijk en zijn er geen inkomsten. Deze wandeling brengt het verhaal van havenarbeiders, textiel, kunstambachten en bouwnijverheid in het ancien régime, van de werkomstandigheden tijdens de industriële revolutie en van de hedendaagse stedelijke arbeid. Hoe bedrijvig is de stad vandaag? Welk soort bedrijven moeten we aantrekken? Moet de nijverheid wegblijven uit het centrum? Hoe zit het met de werkgelegenheid in administratie, socio-culturele infrastructuur en verzorgingssector? En vooral: welke invloed oefent de werkgelegenheid uit op het stadsleven?

2 en 6 augustus: WONEN

Handelaars en arbeiders moesten een behoorlijk onderdak hebben. Vrij vlug stond de stad vol woningen in hout en leem. De meest gefortuneerden onder hen deelden in de stad al gauw de lakens uit. Ze onderscheidden zich met stenen woningen. De happy few die erop hamerden dat arbeid adelt, adel en hoge geestelijkheid, konden zich al spoedig luxueuze optrekjes veroorloven. De meeste rijkelui resideren in onze dagen niet meer in het stadscentrum, maar hebben hun in se stedelijke levensstijl geëxporteerd naar de groene rand. Toch biedt de stad ons nog een heel breed gamma aan woningen, van krotwoningen tot prachtig gerestaureerde monumenten, van schamele kamers tot somptueuze nieuwbouw, van sociale appartementen tot statige rijhuizen. We bespreken de meest uiteenlopende aspecten van het wonen in Mechelen.

9 en 13 augustus: ONDERWIJS EN CULTUUR

Hoe bloeiender de stad, hoe rijker de inwoners, hoe ingrijpender de invloed op een ruimere omgeving. Een belangrijke stad is een trendsetter, vroeger en nu. Kennis is macht. Heel de geschiedenis door wensten de machthebbers hun macht te consolideren en wilden anderen macht verwerven. Wie het denken van de anderen kan beïnvloeden of controleren, staat hoog in aanzien. Geen wonder dat uit het onderwijs de eeuwige schoolstrijd is voortgekomen. Niet verbazingwekkend dat het culturele leven verzuimd is geraakt. Onderwijs en cultuur bieden een spiegel van de maatschappelijke verhoudingen en tonen wat collectief hoog gewaardeerd wordt. De razendsnelle evolutie ervan bewijst dat de samenleving permanent in beweging is. De

historische stad is een complexe getuige van dit alles, een open boek dat uitnodigt tot lezen.

16 en 20 augustus: VOLKSGEZONDHEID EN LEEFMILIEU

Niet enkel voor de geest moest zorg gedragen worden, ook voor het lichaam. In veel publicaties wordt de middeleeuwse stad als een stinkende mestbak voorgesteld. Dat beeld moet genuanceerd worden. Al vroeg in de geschiedenis hield men terdege rekening met volksgezondheid en leefmilieu. In ons verhaal hebben we aandacht voor water- en voedselvoorziening, ziekenzorg, armoedebestrijding, infrastructuurwerken, afvalbeleid, begrafenis cultuur en dergelijke. Ook hedendaagse aspecten zoals de ziekenhuizenkwestie, de waterzuivering, fauna en flora in de stad, geluidshinder en luchtverontreiniging komen aan bod.

23 en 27 augustus: STADSVERNIEUWING

In de vorige wandelingen is het bestuur, het overheidsop treden, slechts occasioneel aan bod gekomen. Op deze wandeling gaan we na hoe de overheid regulerend kan optreden door middel van stadsvernieuwingsprojecten. We willen ook weten waarom ze dat doet. De motieven kunnen ontstaan uit een dringend probleem, maar even vaak zijn ze verbonden met aspiraties van bepaalde personen of drukingsgroepen. Soms genieten projecten de instemming van de bevolking, vaak stuiten ze ook op felle kritiek. In de zestiende eeuw reeds trachtte men door stadsvernieuwing de Habsburgse hofhouding in Mechelen te houden. In de negentiende eeuw waren zowel de belangen van grootgrondbezitters als nijpende gezondheidsproblemen van

doorslaggevend belang. Het is echter vooral in de twintigste eeuw dat de stad ingrijpend van uitzicht veranderd door allerhande projecten. Ook nu is er dringend behoefte aan een wel-overwogen overheidsoptreden om de stad leefbaarder te maken.

Architectuurtoers

In het najaar starten we met een reeks architectuurtoers. De thema's zullen chronologisch aan bod komen, van de Middeleeuwen tot nu. We starten in 2000 met drie wandelingen. Het vervolg komt eraan in 2001. Het is de bedoeling om aan te tonen dat Mechelen over een enorm gedifferentieerd bouwkundig erfgoed beschikt. Elke belangrijke architectuurperiode heeft in deze stad waardevolle sporen nagelaten. We wensen dat dit verhaal ook in de toekomst verder geschreven wordt. Een gedegen kennis van het verleden is daartoe een must.

24 september: GOTIEK

1 oktober: RENAISSANCE

15 oktober: BAROK

De wandelingen van Mechelenbinnenstebuiten vinden in 2000 plaats op woensdag-avond of op zondagnamiddag.

Start telkens op de IJzerenleen, op woensdag om 19u, op zondag om 14u.

De wandelingen duren ongeveer drie uur, pauze inbegrepen.

Deelnemen kost 250 F. RIM-abonnees betalen 150 F. Kinderen tot 12 jaar gratis.

Reserveren is nodig.

Inlichtingen: Patrick Egels, Vekestraat 8, 2800 Mechelen, 015/41.27.08.

SOORTGELIJK VERMAAK BIJ DE BEVRIENDE VERENIGINGEN

Ook onze zusjes in Brussel en Antwerpen hebben voor een eivolle wandelagenda gezorgd. Zin om eens vreemd te gaan? Hier volgt een waaier van mogelijkheden tot beschaafd vertier.

OVERZICHT 2000 Brukselbinnenstebuiten

Individueel Brukselen

Hoofdstad van de art nouveau: architectuur 1890-1910- - per bus	za. 29/01
Pretpark Schoonenberg: de gemeente Laken - per bus	za. 26/02
Brussel -open boek: afbraak en opbouw in Brussel per bus	za. 18/03
Vreemd-Gaan: 1000 smeltkroes van culturen - per bus	za. 25/03
Tussen Matongé en Solbosch: de gemeente Elsene - per bus	za. 1 /04
Ogieven en voluten: architectuur 1400-1695- - te voet & per bus	za. 15/04
Naar een uitgezuiverde lijn: architectuur 1695-1830- - te voet & per bus	za. 29/04
Het Beschrijf: mini-wijkproevertjes rond Sint-Goriks - te voet	zo. 30/04
Van Kuregem tot Katterem: P ajottenland Brusselse voortuin - per bus	zo. 21/05
De lange weg tot art nouveau: architectuur 1830-1914- per bus	zo. 27/05

Gerestaureerde wieg: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 02/06
Brussel Zien & Zoenen: uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 04/06
Van Bourgondië tot Europa: 1000 jaar politieke macht - te voet	zo. 04/06
Kartuizers en loodhagel: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 09/06
Bloesemtoer: groen in de stad - per bus	za. 10/06
Brussel Zien & Zoenen: uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 11/06
Boten en neonkreeften: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 16/06
Brussel Zien & Zoenen: u itersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 18/06
De mannen van den overkant: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 23/06
Brusselse intimiteiten: Brusselse wooninterieurs - te voet	za. 24/06
Brussel Zien & Zoenen: uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 25/06
Gerenoeverde kwezels: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 30/06
Brussel Zien & Zoenen: uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 01/07
Tour & Taxis: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 07/07
Brussel Zien & Zoenen: uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 09/07

Langs Vlaamse wegen: Vlaamse aanwezigheid in Brussel - per bus	di. 11/07
Als het regent in Parijs: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 14/07
Brussel Zien & Zoenen: uitersten en tegenstellingen in Brussel per bus	zo 16/07
Van Manhattan tot stadsvernieuwing: Brusselse wandelingen - te voet	vr.21/07
Brussel Zien & Zoenen: uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 23/07
Martelaren in het broek: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 28/07
Brussel Zien & Zoenen: uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 30/07
Ilôt sacré, Ilôt sucré: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 04/08
Bruksel by night: de stad bij nacht - per bus	vr. 04/08
Brussel Zien & Zoenen: uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 06/08
Vrijheid op de Sionsberg: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 11/08
Brussel Zien & Zoenen: uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 13/08
Is er leven na Cudell: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 18/08
Brussel Zien & Zoenen: uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 20/08
Jonction: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 25/08

Brussel Zien & Zoenen: uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 27/08
Park tussen machten: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 01/09
Brussel Zien & Zoenen: uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 03/09
Eurotaurus: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 08/09
Brussel Zien & Zoenen: uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 10/09
Van paard tot antiek: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 15/09
Open Monumentendagen: sélection du patron - te voet	WE. 16-17/09
Brussel Zien & Zoenen: uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 17/09
Sollen met de Marollen: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 22/09
Van art deco tot Expo '58: architectuur 1920-1975- - per bus	za. 23/09
Brussel Zien & Zoenen: uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 24/09
Brusselse spruitjes: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 29/09
Brussel Zien & Zoenen: uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 01/10
Trein-tram-bustoer: 165 jaar treingeschiederis - openbaar vervoer	zo. 01/10
Kunst op de Koudenberg: Brusselse wandelingen - te voet	vr. 06/10

Kunstenaarsateliers:	
relatie kunst-licht-ruimte - per bus	za. 07/10
Brussel Zien & Zoenen:	
uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 08/10
Sint-Jacobsschelpen en daklozen:	
Brusselse wandelingen - te voet	vr. 13/10
Verrassend Schaarbeek:	
de gemeente Schaarbeek - per bus	za. 14/10
Brussel Zien & Zoenen:	
uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 15/10
Van Bogaerdenstation tot TGV-terminal:	
Brusselse wandelingen - te voet	vr. 20/10
Kansarmoede: polarisatie:	
toenemende kansarmoede -- met openb. vervoer	za. 21/10
Brussel Zien & Zoenen:	
uitersten en tegenstellingen in Brussel - per bus	zo. 22/10
Van Bourgondië tot Europa:	
1000 jaar politieke macht - te voet	zo. 29/10
Naar een gevoelig functionalisme:	
architectuur 1975-2000- - per bus	za. 11/11
Balsamine-toer:	
Brussel podium van kunst en cultuur - per bus	za. 18/11
Stad vol minderheden:	
migratie in Brussel - openbaar vervoer	za. 25/11
Utopia:	
150 jaar niet gerealiseerde plannen - per bus	za. 09/12
Illegalen in Brussel:	
50.000 illegalen in de stad - openbaar vervoer	za. 16/12
Lichtjes in de stad:	
armaturen voor de avond-uren - per bus	vr. 19/01/01

Dit alles wordt aangevuld met 20 wijkwandelingen, "Aanstekelijk Brussel" en 9 woontours, "Invalshoeken".

Daarnaast biedt Brukselbinnenstebuiten nog bustoers en wandelingen voor groepen.

Voor meer info, programmabrochure, lidmaatschap:

Brukselbinnenstebuiten
Marcqstraat 16
1000 Brussel
02/511.78.83

www.brukselbinnensebuiten.vgc.be

Openingsuren secretariaat: dinsdag 13-18u, woensdag 12-17u en vrijdag 10-13u.

OVERZICHT 2000 Antwerpen Averechts

Dit aanbod geldt in de eerste plaats voor groepen, maar ook individuele deelnemers kunnen met Antwerpen Averechts op stap. Deze activiteiten concentreren zich vooral in de zomermaanden. Een wisselende keuze uit het volledige aanbod wordt aangeboden.

STADSBEZOEKEN

- Flaneren in de negentiende eeuw: 19de-eeuwse stadsuitbreiding - te voet
- Het Zuid herontdekt: heropleving van een buurt - te voet
- Sint-Andries: een lappendeken van oud en nieuw: oude en nieuwe bewoners

- Leven in de oude stad: historisch stadscentrum - te voet
- Zurenborg: meer dan de Cogels-Osylei: meer dan eclecticisme en neostijlen - te voet
- Eilandje: tussen stad en haven: dokwerkers, schippers en het Zuid achterna - te voet
- Stuivenberg: in al zijn kleuren: laboratorium voor stedelijke vernieuwing - te voet
- Modern wonen van toen: Tentoonstellingswijk: uiteenlopende visies op modern wonen - te voet
- Afspraak op het Sint-Jansplein: kermis, markt, havenfunctie, groene long - te voet
- Sterren en spektakel: theaters, concerten, bioscopen en variété - te voet

FIETS- EN BUSTOEREN

- Stad aan de Stroom: geschiedenis stad en haven - per fiets
- Ochtend in de stad: Anvers s'  veille - per fiets

DAGUITSTAPPEN

- Bus 6/34: 19de-eeuwse gordel - per bus
- Terug naar Oosterdonk: haven en polderdorpen - per bus
- Thuis in de stad:
- Zeelui, schippers en routiers
- De joodse gemeenschap in Antwerpen
- De Turkse gemeenschap in Antwerpen

En dan is er nog Antwerpen Woonstad: de stad als woonomgeving; telkens wordt er een wijk belicht: Luchtbal, Meir en stationsbuurt staan op het programma van het jaar 2000. Andere buurten uit het programma Antwerpen Woonstad zijn: Stadswaag, Kiel, Sint-Andries, Kruidtuin, 'Bell', Oud-Borgerhout, Oud-Berchem en Deurne-Zuid - te voet

Voor meer info, data, programmabrochure, lidmaatschap:
Antwerpen Averechts
Haringrokerij

Kronenbrugstraat 34 bus 1
2000 Antwerpen
03/248.50.71

secretariaat@antwerpenaverechts.be (vanaf maart 2000)

U WAS WEER GEWELDIG DAT WEEKEND !

Wie deelnam aan onze eindejaarsactiviteit op 16 januari heeft er vast van genoten. Onze voyeuristische neigingen hadden ons deze keer naar de hoek van de Louizastraat en Van Benedenlaan geleid, waar nagenoeg alle deuren van 't VKW Huys voor ons opengingen. Onze gastheren toonden de drie groepen bezoekers van kelder tot zolder wat er van het voormalige Nationale Bank-

gebouw geworden was, en dat bleek bijzonder goed mee te vallen. Wie houdt van smaakvolle, sobere moderne aanbouswels aan statige oude gebouwen zal zeker de orangerie geapprecieerd hebben, waar de receptie plaatsvond.

Wie er niet bij kon zijn, heeft daar niet alleen een wijntje gemist, maar ook hoe Patrick de voorzittersfakkkel plechtig overdroeg aan Marc Rubben.

We bedanken nogmaals de heren Willy Van den Eynden en ... voor de hartelijke ontvangst.

Kristin Van Ransbeeck

Inhoudstafel RIMNieuws 47

Editoriaal	3
La Guerre des Urinoirs	5
Programma 2000 Mechelenbinnenstebuiten	15
Bevriende verenigingen	23
Bezoek VKW Huys	30

Doelstellingen RIM v.z.w.

RIM v.z.w. (Restauratie Integratie Mechelen) is een vereniging die bekommerd is om de toestand van het Mechels roerend en onroerend cultureel erfgoed.

Omdat zij vindt dat dit erfgoed niet altijd juist gewaardeerd wordt, moet er iets gedaan worden om de situatie te verbeteren.

RIM v.z.w. zal vooral aandacht hebben voor het architecturale en stedenbouwkundige patrimonium in groot Mechelen zonder daarom ander cultureel erfgoed uit te sluiten.

RIM v.z.w. wil sensibiliseren om waardevolle oude panden in stand te houden, te restaureren en te integreren. Integreren betekent ervoor zorgen dat een oud gebouw weer nuttig gebruikt wordt, weer meespeelt in de omgeving en zichzelf zo beschermt tegen verwaarlozing.

RIM v.z.w. wil niet gaan werken naast bestaande organisaties en initiatieven: het wil veeleer een gespreksforum worden, een uitwisselingsplatform bieden. Dit is absoluut nodig wil er een geloofwaardige en gecoördineerde aanpak komen.

RIM v.z.w. wil zowel het grote publiek sensibiliseren als de eigenaars van waardevolle gebouwen en de overheid. Concreet wil zij het grote publiek benaderen met een regelmatig verschijnende nieuwsbrief. Er worden contacten gezocht met eigenaars, overheid en geïnteresseerde organisaties.

